

کتابهای تاریخی در باره ایران

تاریخ ایران کمبریج

دوره سلوکی، پارتی، ساسانی

زیر نظر احسان یارشاطر

The Cambridge History of Iran. 3. The Seleucid, Parthian and Sasanian Periods. Cambridge. 1983. 1488p.

سالی چندست که انتشارات دانشگاه کمبریج طرح تألیف تاریخ مفصلی از ایران را افکنده و تاکنون چهار مجلد از آن را منتشر کرده است. این مؤسسه برای چین، افریقا، اسلام، دنیای قدیم، یونان و... چنین دوره تاریخی دارد.

مدیریت و نظارت بر تألیف هر یک از مجلدات تاریخ ایران که مربوط به یکی از دوره‌های تاریخی است برعهده یکی از دانشمندان سرشناس که متخصص تاریخ و فرهنگ آن دوره باشد گذاشته شده.

جلد سوم مخصوص تاریخ دوره سلوکی، پارتی و ساسانی است و دکتر احسان یارشاطر نظارت و مدیریت تألیف آن را عهده‌دار بوده. این جلد خود به علت تفصیل در دو جلد منتشر شده.

اهمیت تاریخ ایران کمبریج درین است که تألیف هر موضوع را از کسی خواسته‌اند که در آن موضوع سابقه تألیف دارد و تخصص او مسلم است و اهمیت دیگر این دوره از تاریخ درین است که جریانهای عمده و اساسی با توجه به جنبه‌های فرهنگی و اجتماعی مورد نظر قرار گرفته و از نقل مطالب و وقایع خشک و مملو ساختن کتاب از اسم و سنه پرهیز شده است.

یارشاطر در تعیین موضوعهایی که برای این مجلد انتخاب کرده دیده‌های تازه را پذیرفته و خواسته است متخصصان هر مطلب از هر مملکتی که باشند آراء علمی خود را ارائه کنند. برای آنکه خوانندگان بخوبی بر اهمیت و کیفیت کم‌مانند آن آگاه گردند نقل فهرست مندرجات کتاب را مفید می‌داند.

مقدمه: احسان یارشاطر

قسمت اول: تاریخ سیاسی

۱. عصر سلوکی: E. Bickerman (استاد بازنشسته تاریخ باستان در دانشگاه کلمبیا)

۲. تاریخ سیاسی ایران در دوره اشکانی A.D.H. Bivar (عضو مدرسه زبانهای شرقی لندن)

۳. ایرانیان در آسیای صغیر: Leo Raditsa

۴. تاریخ سیاسی ایران در دوره ساسانی: ریچارد فرای (استاد دانشگاه هاروارد)

۵. تاریخ ایران شرقی: E.V. Zaimal

۶. تاریخ سیاسی وراود: E.V. Zeimal (موزه ارمیتاژ)

۷. مهاجرین ایرانی در پامیر: R.E. Emmerick (استاد دانشگاه هامبورگ)
قسمت دوم: سکه‌شناسی
۸. سکه‌های پارتیان: D. Sellwood (رئیس انجمن پادشاهی سکه‌شناسی)
 ۹. سکه‌های ساسانی R. Göbel (استاد دانشگاه وین)
قسمت سوم: سنت تاریخی ایرانیان
۱۰. معتقدات عمومی ایرانی و نظر دیگران - تاریخ ملی ایرانیان: احسان یارشاطر
قسمت چهارم: ایران و همسایگان
۱۱. ایران و بین‌النهرین: W. Eilers (استاد دانشگاه وورتسبورگ)
 ۱۲. ایران، ارمنستان و گرجستان: D.M. Lang (استاد دانشگاه لندن در مطالعات قفقازی)
 ۱۳. ایران و چین: W. Watson (استاد هنر و باستان‌شناسی چین در دانشگاه لندن)
 ۱۴. روابط فرهنگی میان پارت و روم: Otto ûruz
 ۱۵. روم شرقی و ساسانیان: N. Garsoïan (استاد دانشگاه کلمبیا)
 ۱۶. ایران و عربها پیش از اسلام: C.E. Bosworth (استاد دانشگاه منچستر)
 ۱۷. روابط ایرانیها و ترکها در آخرین دوره ساسانی: A. Von Gabain (استاد دانشگاه هامبورگ)
- بخش پنجم: بنیانهای اجتماعی**
۱۸. جامعه ایرانی و قانون: A. Perikhanian (آکادمی علوم لنین‌گراد)
 ۱۹. مالیات و تجارت: V.G. Lukonin (موزه ارمیتاژ)
 ۲۰. تقسیمات جغرافیائی و اداری: اقتصاد Ch. Brunner (دائرة المعارف ایرانی)
 ۲۱. گاه‌شماری: E. Bickerman
 - جشنهای ایرانیان: M. Boyce (استاد دانشگاه لندن)
- بخش ششم: تاریخ دینی**
۲۲. تحول تفکرات دینی: C. Colpe (استاد دانشگاه برلین غربی)
 ۲۳. دین زردشتی: J. Duchesne-Guillemin (استاد دانشگاه لیژ، بلژیک)
 ۲۴. یهودیان در ایران: J. Neusner (استاد دانشگاه براون)
 ۲۵. مسیحیان در ایران: J.P. Asmussen (استاد دانشگاه کپنهاگ)
 ۲۶. بودائیگری در میان ایرانیان: R.E. Emmerick
 ۲۷. مانویت و زمینه‌های ایرانی آن: G. Widengren (استاد دانشگاه اوپسالا)
 - مذهب مزدکی: احسان یارشاطر
- بخش هفتم: تاریخ هنر**
۲۸. هنر اشکانی: D. Schlumberger
 ۲۹. هنر ساسانی: D. Shepherd (موزه کلیولند)
 - نقره ساسانی: P. Harper (موزه متروپولیتن)

۳۰- نشو و نماى هنرها در ورارود: گیتی آذرپی

بخش هشتم: زبان و ادبیات

۳۱. نوشته‌ها و ادبیات پارتیان: M. Boyce

۳۲. نوشته‌های پهلوی زردشتی: J.P. de Menasce

— نوشته‌های مانوی M. Boyce

— کتیبه‌های پهلوی Ph. Gignoux (استاد دانشگاه پاریس)

۳۳. زبان و ادبیات سفدی: M. Dresden (استاد دانشگاه پنسیلوانیا)

۳۴. ادبیات ختنی سکاها: H. Bailey (استاد دانشگاه کمبریج)

۳۵. زبان و ادبیات خوارزمی: D.N. Mackenzie (استاد دانشگاه گوتینگن)

۳۶. ادبیات بلخیان I. Gershevitch (استاد دانشگاه کمبریج)

بخش نهم: کتابشناسی

۳۷. منابع تاریخ پارتیان و ساسانیان: G. Widengren

— کتابشناسی

— کشف واژه‌های یونانی

پس از کتابهای مشهور و عالمانه گوتشمید درباره پارتیان، و ایران در زمان ساسانیان تألیف کریستنسن دانمارکی این کتاب برای تاریخ آن دو دوره مرجع اصلی است و سالهای دراز اعتبار علمی خود را از دست نخواهد داد.

در روزگار خاندان بویه

Roy P. Mottahedeh

Loyalty and Leadership in a Early Islamic Society.

Princeton, Princeton University Press, 1980. 209p. (Princeton Studies on the Near East).

مؤلف درین کتاب می‌کوشد که وضع اجتماعی و طبقاتی ایران غربی و عراق جنوبی را در قرون دهم و یازدهم میلادی (سوم و چهارم هجری) یعنی در دوره حکومت خاندان بویه باز نماید.

کتاب در یک مقدمه مفصل و سه فصل است. اما مؤلف درین فصول به مباحث گوناگون پرداخته و خواننده را با «عهد» (قسم و پیمان، میثاق)، بیعت، عهد میان خلفا و امراء، عهد میان امیر و عاملان او، سوگندهای عهدنامه‌ها، قول و قسم، امان، حق حاکمیت و امان، شکر نعمت، حمایت، حیثیت بیعت، غلام، حسب و نسب، طبقات و (جنس)، کارگزاران، لشکریان، مشاغل، رعیت، خواص و عوام، اعیان، ریاست یا رهبری، مرجعیت علماء، رئیس‌شهر یا ولایت، عیاران، دسته‌بندی، جنس‌قوم، قضاوت، پادشاهی، جامعه آشنا می‌کنند.

خوانندگان که به این مباحث علاقه‌مند باشند کتاب مفصل آقای علی‌اصغر فقیهی به زبان فارسی راجع به آل بویه را نیز به مطالعه خواهند گرفت.

سیاست مذهبی عصر عباسی

Erika Glassen

Der mittlere Weg. Studien zur Religionspolitik und Religiosität der späteren Abbasiden-Zeit. Wiesbaden, 1981. 204s. (Freiburger Islamstudien. Band VIII).

تحقیقی است دربارهٔ سیاست مذهبی عصر عباسی با توجه به عقاید خواجه نظام‌الملک و محمد غزالی مبتنی بر مآخذ دست‌اول و متعدد.

خراسان در عهد عباسیان

Elton L. Daniel

The Political and Social History of Khurasan under Abbasid Rule 747-820 Minneapolis, Bibliotheca Islamica, 1979. 223p. (A publication of the Iran-America Foundation).

عناوین فصول این کتاب مستند چنین است:

(۱) شورش عباسیان در خراسان

(۲) تحکیم قدرت عباسیان

(۳) ابومسلم و قیام متقابل عباسیان

(۴) نارضائی برزیگران و شورش غلات

(۵) خراسان و حکومت مرکزی

(۶) نتیجه‌گیری

بمانند هر کتاب اساسی محققانه، مؤلف منابع خود را در دو دسته طبقه‌بندی کرده: مآخذ دست اول که متون عربی و فارسی قدیم باشد و گلچینی از مآخذ دست‌دوم. کتاب با همت حافظ فرمانفرمایان به چاپ رسیده.

آق قوینلو

John E. Woods

The Aqquyunlu. Clan, Confederation, Empire. A Study in 15th/9th century Turko-Iranian Politics. Minneapolis, Bibliotheca Islamica, 1976. 348p. (Studies in Middle Eastern History, No. 3).

نخستین تاریخ مستقل و منفرد به زبان انگلیسی است دربارهٔ اقوام آق‌قوینلو و حوادث حکومت و قلمرو آنان. کتاب در شش بخش است.

(۱) تاریخ آق‌قوینلو، وضع اجتماعی و سیاسی و منابع تاریخی مربوط به آنها (اسناد - روایت‌های ادبی و بازگوئیها)

(۲) قبیله در راه قلمرو: بایندر، نخستین جنگ داخلی، تشکیل قلمرو، پیروزی قره‌عثمان.

(۳) جنگ بزرگ داخلی: جانشین علی و حکمرانی حمزه، سلطنت جهانگیر، شورش اوزون‌حسن.

- (۴) از قلمرو تا امپراطوری: ترمیم قلمرو، فتح بزرگ، تأسیس امپراطوری آق‌قویونلو
- (۵) توقف و انحطاط: سومین جنگ داخلی، سلطنت مستقل یعقوب، جنگ قبیله‌ای، تقسیم سه‌گانه و برآمدن شاه‌اسمعیل
- (۶) جانشینی صفویان.
- در ضمیمه کتاب مطالب تحقیقی پرفایده‌ای گنج‌انیده شده است: نسب‌نامه آق‌قویونلوها - معرفی طوایفی که در اتحاد حکومتی آق‌قویونلوها شرکت داشتند (به ترتیب الفبائی نام، نام چهل و یک طایفه آورده شده). شجره‌جدولی افراد آق‌قویونلو. ترجمه‌کردن این کتاب یکی از کارهای پسندیده و ضروری است.

روزنامه ایتالیائی درباره شاه‌اسمعیل

Marino Sanudo

Sah Isma'il I. nei "Diarii" di Marino Sanudo, a cura di Biancamaria Scarcia Amoretti. I Testi. Roma, Istituto per L'Oriente, 1979. 571p.

روزنامه خاطرات مارینو سانودو ایتالیائی مربوط به اخبار عهد شاه‌اسمعیل صفوی که نسخه‌اش در کتابخانه مارچیانا Marciana نگاهداری می‌شود به دست خانم آمورتی (همسر ایرانشناس ایتالیائی آقای اسکارچیا) افتاد و آن را به صورتی خوب و منقح به چاپ رسانید. این خاطرات پرفایده مربوط به سالهای ۱۵۰۱-۱۵۲۴ (یعنی سالهای ۹۰۷-۹۳۱) است. جلد دوم این کتاب به تعلیقات و توضیحاتی اختصاص خواهد داشت که خانم آمورتی برای روشنی مطالب روزنامه به رشته تحریر درآورده است.

کریم‌خان زند

John R. Perry

Karim Khan Zand. A History of Iran, 1747-1779. Chicago, The University of Chicago Press, 1979. 340p.

پس از کتاب مهدی روشن‌ضمیر که به زبان آلمانی درباره سلسله زند انتشار یافت (۱۹۷۰) این کتاب منفرد که منحصرأ در شرح وقایع نظامی و سیاسی دوره حکمرانی کریم‌خان زند است دومین اثر فرنگی علمی و مستدلی است که محققان را براساس مراجع و منابع عصری و چند نسخه خطی چاپ نشده باحوادث آن روزگار آشنایی کند. کتاب در سه بخش است:

- ۱) منازعات برای قدرت‌یابی در غرب ایران با توجه به قلمرو بختیاری-زند و فعالیت‌های کریم‌خان زند، آزادخان افغان و محمدحسن‌خان قاجار و روابط قاجارها و افشارها.
- ۲) دوره تحکیم و گسترش قدرت با توجه به وضع فارس و شهرهای مرکزی، کرمان و یزد، تجدید وضع قاجارها، خلیج فارس، بصره، کردستان و اشغال بصره.
- ۳) ایران در عهد حکمرانی کریم‌خان زند با توجه به وضع حکومت، قلمرو و مردم، تشکیلات مملکتی، جامعه، تجارت و روابط خارجی، وضع شبراز و

زندگی خصوصی. در پایان مؤلف بحثی دربارهٔ جانشینان کریم‌خان کرده است.
آقای علی‌محمدساکبی به ترجمهٔ این کتاب پرداخته است و بزودی منتشر می‌شود.

روسیه و ایران

Muriel Atkin

Russia and Iran 1780-1828 Minneapolis, University of Minnesota Press,
1980. 216p. A publication of Iran-America Foundation).

مباحث ده‌گانهٔ این کتاب به این شرح است:

- (۱) قدیمی‌ترین روابط روس و ایران
- (۲) امپراطوری ایران و سرزمینهای سرحدی قفقاز در آخر قرن هجدهم
- (۳) توسعه‌طلبی روسیه در عهد کاترین
- (۴) سیاست روسها
- (۵) فتوحات روس در قفقاز شرقی
- (۶) منشأ نخستین جنگ ایران و روس
- (۷) جنگ ۱۸۰۴-۱۸۱۳
- (۸) فرانسه‌ها و انگلیسها در ایران
- (۹) نتایج اغتشاشات در قفقاز شرقی
- (۱۰) نتیجه‌گیری

دربارهٔ جنگهای ایران و روس و بالاخره روابط میان این دو مملکت کتابهای متعدد نگارش یافته ولی هیچ‌یک تاکنون به این تفصیل و دقت نبوده است، زیرا مؤلف درین تحقیق بیش از دیگران در آرشیوها و کتابهای فرانسه و انگلیس به مواد آرشیوی (اسناد چاپ‌نشده) نگرسته و مستقیماً از تالیفات به زبان روسی هم استفاده کرده است. کتاب به همت حافظ فرمانفرمایان به چاپ رسیده.

اصلاحات جدید در ایران

Guity Nashat

The Origins of Modern Reform in Iran, 1870-80. Urbana. 1982. 222p.

گیتی نشات، این کتاب را برای دریافت درجهٔ دکتری نوشت و پس از گذراندنش توانست آن را با کمک مالی بنیاد ایران و آمریکا در سلسله انتشارات دانشگاه ایلینوی به چاپ برساند.

کتاب در تحلیل و توصیف اقدامات اصلاح‌طلبی و تغییرات اداری و مدنی میرزا حسین‌خان سپهسالار در ایران است.

مقدمه، کلیاتی است دربارهٔ تاریخ ایران عصر قاجاری و جریانهای سیاسی آن دوره. در بخش دوم سوابق خدمت دیوانی میرزا حسین‌خان، در بخش سوم تحولات قضائی، در بخش چهارم تحولات نظامی، در بخش پنجم تحولات سیاسی قبل از ۱۸۷۳، در بخش ششم تحولات سیاسی بین ۱۸۷۳-۱۸۰۰، در بخش هفتم تحولات اقتصادی، در بخش هشتم تجددخواهی فرهنگی موضوع بحث است. مؤلف تقریباً همه منابعی را

که درین مباحث هست از مد نظر گذرانیده.

کتابهای آلمانی درباره تاریخ سیاسی ایران

-۱-

نوشته‌های شاپور رواسانی

Sowjetrepublik Gilan. Die sozialistische bewegung in Iran, Seit ende des 19. Jhdt. bis 1922. Berlin, Basisverlag [1975]. 638s.

مبسوط‌ترین کتابی است که درباره جریان واقعه جنگل و میرزا کوچک‌خان و تشکیل حکومت «سویت» در گیلان به زبانهای خارجی تألیف شده است. شاپور رواسانی این تألیف را بر اساس مدارک ایرانی و مآخذ اروپائی به رشته تألیف درآورده است و باید امید داشت که ایشان خود تحریر فارسی این کتاب را هرچه زودتر به دسترس فارسی‌زبانان بگذارد.*

Iran. Entwicklung der Gesellschaft der Wirtschaft und des Staates. Stuttgart. Alektor-Verlag. 1978. 255s.

کتاب در هشت فصل است: نقش دولت درباره ممالک در حال رشد، پیدا شدن طبقه نودولت قارچی در ایران با توجه به بازار سرمایه‌داری بین‌المللی، تغییر وضع این طبقه بعد از جنگ بین‌المللی اول، توسعه نفوذ امپریالیسم امریکا در ایران بعد از جنگ بین‌المللی دوم، وابستگی اقتصادی طبقه نودولت ایران با سرمایه‌داری بین‌المللی، وضع اقتصادی ایران در زمان سلطه سرمایه‌داری خارجی، حیثیت سیاسی این طبقه در ایران، حرکات دموکراسی در ایران.

-۲-

نوشته‌های دیگر از احمد مهراذ

تازه‌ترین کتاب او کتابشناسی درباره دولتهای خلیج فارس و موضوع سیاست انرژی (نفت) است و قسمت بیشتر کتاب مربوط می‌شود به کتابهای نفت و جریانهای سیاسی که با مسائل نفت ارتباط دارد.

مباحث این کتابشناسی عبارت است از ایران، عربستان سعودی، عراق، اپک، خلیج فارس، ممالک خلیج فارس، سیاست انرژی.

- Bibliographie über die Golfstaaten und ihre Energiepolitik. Bern. Peter Lang. 1983. 254s.

می‌بایست نام خلیج فارس بشکل تاریخی آن در عنوان کتاب آورده شده بود.

کتاب دیگرش که چنین عنوان دارد

- Die deutsche Pénétration pacifique des iranischen Pressewesens 1909-1936. Bern. Peter Lang, 1983. 101s.

تحقیقی است درباره سیاست نفوذ صلح‌جویانه آلمان در شرق و مطبوعات ایران که بین ۱۰۹۹ تا ۱۹۳۶ نشر می‌شده. قسمتهای زیادی ازین رساله به فعالیتهای کمیته ملیون ایرانی به زعامت سیدحسین تقی‌زاده اختصاص دارد و اطلاعات زیادی راجع به کارهای

ادبی و فرهنگی مجله‌های ایرانشهر و فرنگستان و علم و هنر و آینده و دیگر مجله‌ها و نشریه‌های آن روزگاران در بر دارد.

کتاب دیگرش مجموعه‌ای است از مقالات دربارهٔ ایران و پاکستان

— *Hannoversche Beiträge zur Geschichte des Mittleren Ostens*. Bern, Peter Lang, 1982.

بر اساس اسناد و مدارکی که در آرشیوهای آلمان موجود است.

و از تألیفات اوست کتابی با عنوان

— *Die Wirtschafts und Handelsbeziehungen zwischen Iran und dem nationalsozialistischen Deutschen Reich*. Bern, Peter Lang, 1982. 317 s.

کتابهای مرتبط با تاریخ ایران

ترکها، ایران و قفقاز در قرون وسطی

Vladimir Minorsky

The Turks, Iran and the Caucasus in the Middle Ages. London, Variorum Reprints, 1979. 368p.

مجموعه‌ای است از مقالات تحقیقی درجه اول مینورسکی. پیش ازین مجموعه دیگری از مقالات او با نام «بیست مقاله مینورسکی» در انتشارات دانشگاه تهران چاپ شده بود.

شانزده مقاله‌ای که در مجموعه تازه انتشار یافته عبارت است از: مسافرت تمین به اویغور، خزرها و ترکها، کتاب جدیدی دربارهٔ خزرها، قفقاز در تاریخ میافارقین، ملوک گرجی و شاهزادگان ارپلی در ایران، پایتخت آلان و جنگهای مغولان، سهلین سنباط از شکی و اران، لهجهٔ خلجی، نامهای جغرافیای ترکی در کردستان مکری، خانوادهٔ شیخ زاهد، ایران در قرن پانزدهم میان ونیز و عثمانی، حکام قره‌قوینلو، قره‌قوینلو و قطب‌شاه، عرض سپاه سال ۸۸۱ در فارس، یک سیورغال از قاسم‌بن جهانگیر آق‌قوینلو از سال ۹۰۳.

ایران اسلامی و آسیای مرکزی

R. N. Frye

Islamic Iran and Central Asia (7th-12th centuries). London, Variorum Reprints, 1979. 380p.

مجموعه سی و شش مقاله است دربارهٔ ایران دورهٔ اسلامی و خطهٔ آسیای مرکزی که ریچارد فرای در مجله‌ها و نشریه‌های مختلف نوشته است.

ایران و افغانستان و آسیای مرکزی در قرون وسطی

C. E. Bosworth

The Medieval History of Iran, Afghanistan and Central Asia. London, Variorum Reprints, 1977. 374p.

مجموعه بیست و سه مقاله است از آقای بوسورث مؤلف کتاب مشهور غزنویان.

این مقاله‌ها همه در زمینه‌های تاریخی است که در مجله‌ها و نشریه‌های مختلف چاپ شده بود.

دولت و حکومت در اسلام قرون وسطی

Ann K.S. Lambton

State and Government in Medieval Islam. An introduction to study of Islamic political to the jurists. Oxford, Oxford university Press, 1981. 364p. (London Oriental Series. Volume 36).

خانم لمبتون ایران‌شناس و مؤلف کتاب «مالك و زارع» که میان فارسی‌زبانان شهرت دارد از زمانی که در مدرسهٔ زبانهای شرقی و افریقائی دانشگاه لندن به تدریس پرداخت یکی از درسهای را که بر عهده گرفت عقاید سیاسی در میان مسلمانان بود و سالهای درازی در مباحث مختلف این موضوع سخن گفت و خود در پیشگفتار گفته است که علاقه به موضوع را از زمانی پیدا کرد که سر هامیلتن گیب در همین دانشگاه در همین زمینه درسهای می‌گفت.

مباحث مندرج در کتاب حاضر عبارت است از:

– دین و سیاست: فقه

– جامعه و دولت

– خارجی و زیدی: مرجئه، قدری، معتزله

– استفاده و سوءاستفاده از حق حاکمیت در نظر ابویوسف، ابن مقفع، جاحظ،

ابن قتیبه

– عقاید باقلانی و عبدالقاهر بغدادی

– عقیدهٔ ماوردی دربارهٔ وزارت و امارت

– عقیدهٔ جوینی و غزالی دربارهٔ سلطنت

– عقیدهٔ امام فخر رازی دربارهٔ قدرت مذهبی و غیرمذهبی

– انقراض خلافت: ابن تیمیه و ابن جماعه

– نظریهٔ تاریخی: ابن خلدون

– امام/سلطان در عقاید فضل‌الله بن روزبهان خنجی

– روابط مسلمانان و هیرمسلمانان: جهاد و خراج و اراضی مفتوحه

– شیعه: امامیه

– فقها و صاحبان قدرت

– معمای صفویه

– اسماعیلیه

– شخصیتها و دولت

– فارابی: مدینهٔ فاضله، شهر خدا.

نظریه و رفتار حکومت در ایران

A.K.S. Lambton

Theory and Practice in Medieval Persian Government. London, Variorum Reprints. 1980. 332p.

مجموعه دوازده مقاله تحقیقی عمیق و مستندست از خانم لمبتون در موضوع نظریه و عمل حکومت ایران در قرون وسطی.

لمبتون از متخصصان و ایرانشناسان مشهور در شناخت مسائل تاریخی-اجتماعی است و نمونه برجسته کارش «مالك و زارع در ایران» است که ترجمه‌اش در دسترس ایرانیان قرار گرفته.

مقالاتی که در کتاب حاضر از روی مجله‌ها و مجموعه‌های علمی تجدید چاپ شده عبارت است از :

۱. تفکرات سیاسی اسلامی
- ۲ و ۳. بعضی انعکاسات از نظریه حکومت در ایران (در دو قسمت)
۴. قضاوت در ایران قرون وسطی
۵. نظریه سلطنت در نصیحة الملوك هزالی
۶. اندرزهای فارسی برای ملوک‌زادگان
۷. جامعه اسلامی ایران
۸. تشکیلات داخلی سلاجقه
۹. نگاهی به استقرار و سکونت سلجوق-غز در ایران
۱۰. اقطاع
۱۱. اداره امور حکومت سنجر مبتنی بر عتبة‌الکتابه
۱۲. تجارت در قرون وسطی.

سریانیمهای مسیحی

J. M. Fiey

Chrétiens Syriaques sous les Mongols (Il-Khanat de Perse, XIIIe-XIVe s.). Louvain, 1975. 111p. (Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium., Vol. 362, Subsidia, Tomus 44).

مؤلف وضع زندگی مسیحیان آسوری را در دوره حکومت ایلخانان ایران در قرون هفتم و هشتم از میان متون تواریخ به‌در آورده و درین رساله محققانه عرضه کرده است و مطلبی است که برای تحقیقات تاریخی ایران در دوره مغول مفیدست و محققان ایرانی (از جمله عباس اقبال) اشاراتی اجمالی بدان کرده‌اند. فصول کتاب بدین ترتیب است: نخستین برخوردها - دوره هلاکو - اباقاخان (دوره همکاری) - تکودار (دوره خطر) - ارغون (دوره ترقی) - گیخاتو (دوره فاصله) - دوره بایدو (دوره طفره) - غازان (دوره اختلال یا ابرهای سیاه) - الجایتو (دوره طوفان) -

ابو سعید (فرارسیدن شب) - وضع کلیساهای سریانی در دوره مغول.

***

کتاب دیگری که ازین مؤلف در موضوع آسوریان انتشار یافته مجموعه مقالات

اوست که به نام

Communautés syriaques en Iran and Irak des origines à 1552. London, Variorum Reprints, 1979. 382p.

انتشار یافته و حاوی ده مقاله است که اغلب آنها مربوط به وضع آسوریان در خراسان و سیستان و آذربایجان و خلیج فارس و مراغه است.

گشتیها، کاروانها و کمپانیها

بحران تجارتی اروپا - آسیا در قرن هفدهم

Niels Steensgaard

Carracks, Caravans and Companies the structural crisis in the European-Asian trade in the early 17th century. Kobenhavn (Denmark). 1973. 448p. Scandinavian Institute of Asian Studies Monograph Series, No. 17).

نام کتاب گویای آن نیست که بخشهایی از آن مشحون است از اطلاعات زیاد و تازه (مستقیم یا غیرمستقیم) درباره وضع تجاری و سیاسی هرمز. نگاهی به فهرست مندرجات آن گویای این نکته است. کتاب در سه بخش است: سقوط هرمز (ص ۱۲-۲۰۸)، ازدست رفتن هرمز (ص ۲۰۹-۲۴۲)، بعد از هرمز (۲۴۲-۴۲۴).

مباحث عمده‌ای که این تحقیق را در بر گرفته عبارت است از دستفروشی و اقتصاد آن، بازارهای دستفروشان، دزدی دریایی، وضع حکومتهای ایران و عثمانی و هند، کمپانیهای تشکیل شده در هند، سقوط هرمز، علاقه‌های ایران و آنتونی شرلی، هفت سفیر ایران، مسئله هرمز، هیأت مسیحیان گرملی، رابرت شرلی، طرح آنتونی شرلی، رابرت شرلی در رم و اسپانیا، سقوط کمپرون و بحران ۱۶۱۳-۱۶۱۵، فیگورا در ایران، نخستین انگلیسیان، کوشش پرتغالیها برای انتقام، پرتغالیها بدون هرمز، آخرین سفر شرلی، کوششی برای تجدید راه ابریشم، کمپانیها و تجارت ابریشم ایران، خریداران ابریشم در ایران، بهای ابریشم، جانشین هرمز، گسترش بندر عباس...

کتاب مبتنی است بر سفرنامه‌ها و گزارشنامه‌های سیاحان، بازرگانان، سفیران، در دوره صفویه و تحقیقات و مطالعاتی که درباره هند و ایران و خلیج فارس در یک قرن اخیر انتشار یافته است.

مؤلف برای دستیابی به مأخذ چاپ نشده در مجموعه‌های دیوان ممالک کامنولث (لندن)، موزه بریتانیا (لندن)، دیوان اسناد وزارت خارجه (لندن)، آرشیو دولتی (ونیز)، موزه سیویکو کورر (ونیز)، کتابخانه ملی (پاریس)، آرشیو وزارت امور خارجه (پاریس)، آرشیو اطاق تجارت (مارسیل)، آرشیو (رم)، آرشیو (واتیکان)، کتابخانه ملی (مادرید)، آرشیو (سیمانکاس)، آرشیو ملی (لیسبن)، آرشیو تاریخی

ماورای بحار (لیسبن)، کتابخانه ملی (لیسبن) تجسس و تحقیق کرده و اسناد و نوشته‌های معرفی‌ناشده‌ای را درین کتاب مورد رسیدگی قرار داده است.

رشیدالدین فضل‌الله همدانی

Josef Van Ess

Der Wesir und seine Gelehrten. Zu inhalt und Entstehungsgeschichte der theologischen Schriften des Rasiduddin Fazlullah (Gest. 7/8). Wiesbaden, 1981. 68s. (Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes, XLV, 4).

این رساله را فان‌اس، براساس مجموعه تقریظات که ابرقوهی برای خواجه رشیدالدین فضل‌الله طیبب ترتیب داده به رشته تالیف درآورده. مقدمه به شرح حال رشیدالدین اختصاص دارد و در فصل اول مجموعه الرشیدییه و در فصل دوم تقریظات معرفی شده است. فصل سوم معرفی بیان‌الحق است و فصل چهارم معرفی اسئله و اجوبه و بر روی هم بهترین رساله‌ای است که در احوال و قسمتی از آثار رشیدالدین به رشته تالیف درآمده.

تاریخ هند از جامع‌التواریخ

Karl Jahn

Die Idiengeschichte des Rashid ad-Din. Wien, Osterreichischen Akademie der Wissenschaften. 1980. 119s. 80 Tafeln.

ترجمه آلمانی است از قسمت تاریخ هندوستان جامع‌التواریخ رشیدالدین فضل‌الله همدانی. کارل‌یان متخصص احوال و آثار رشیدالدین فضل‌الله که پیش ازین قسمتهای دیگری از جامع‌التواریخ را به چاپ رسانیده (خواه متن و خواه ترجمه) قسمت تاریخ هندوستان را براساس دو نسخه عربی و فارسی آن به ترجمه درآورده و با پاورقیهای عالمانه و دقیق به چاپ رسانیده است.

جامع‌التواریخ

جزو اول از جلد دوم. متن علمی و انتقادی با مقدمه و فهرستها بسمی و اهتمام عبدالکریم علی‌اوغلی علی‌زاده. مسکو. اداره انتشارات دانش. شعبه ادبیات خاور. ۱۹۸۰. رقمی. ۲۹۴ ص. این چاپ بر اساس هفت نسخه تهیه شده است.

ظرفهای فلزی مارلیک

Ezat O. Negahban

Metal Vessels from Marlik. Munchen, C.H. Beck'sche Verlag, 1983. 100p. (Prahistorische Bronzefunde, Abteilung II, Band 3).

عزت‌الله نگهبان استاد باستانشناسی دانشگاه با کوششهایی که در راه کندوکاو

علمی در تپه‌های مارلیک بر کرانه سفیدرود انجام داد قابلیت علمی و کیفیت والای شوق خود را در راه ایران‌شناسی و معرفی مظاهر تمدن ایرانی نشان داد و توانست با معرفی آثار هنری کشف شده از مارلیک گوشه‌ای دیگر از فرهنگ تاریخی ملت ایران را به جهان پشناساند. نگهبان‌های کشفیات و حفاریات مارلیک، هفت‌تپه، قزوین در دنیای باستانشناسی مرد شناخته شده است. فرهنگ و ایران باید به خود ببالد که چنین دانشمند کوشا و توانا را در دامن خود پرورده است.

نوشته‌های علمی نگهبان را نشریات مهم جهان طبع می‌کنند و نمونه‌اش کتابی است که درباره ظروف فلزی دست‌آمده از مارلیک در مونیخ انتشار یافته است. کتاب تازه نگهبان در سه بخش معرفی ظروف زرین، سیمین، مفرغی ظرف‌هایی را که از تپه مارلیک به دست آمده است دربر دارد. در قسمت نتیجه‌گیری نگهبان از تأثیر تمدن مارلیک در دنیای قدیم و تعیین زمان آن تمدن سخن می‌دارد. براساس آزمایش کربن ۱۴ که از آثار قبر پانزدهم مارلیک شده آثار بازمانده متعلق به سال ۱۴۵۷ قبل از میلاد مسیح است.

پادشاهی هخامنشی در هنر آنان

ACTA IRANICA

Volume IX. *The King and Kingship in Achaemenid Art. Essays on the Creation of an Iconography of Empire.* By Margaret Cool Root. Leiden, E. J. Brill. 1979. 354p. LXXII plates.

مارگارت کولروت از باستانشناسان رشته خاص پیش از اسلام در حوزه تمدن هخامنشی کتابی عالمانه و ابتکاری در مجموعه «آکتایرانیکا» به چاپ رسانید. درین کتاب دقیق تازه‌ای موضوع سخن است و نکته‌ها عنوان شده است که مطالعات عصر هخامنشی را به جانب توسعه و تجدید نظر می‌برد.

آکتایرانیکا آن مجموعه معارف و اطلاعاتی است که تاکنون بیست و دو جلدش انتشار یافته و در دوره‌اش مطالب و مقالات بسیار مفید نشر شده است و این همه بی‌گمان نتیجه پشتکار و شوق آقای ژ. دوشن گیمین بلژیکی است. دوشن گیمین استاد دانشگاه لیژست و از ایران‌شناسان نامور که تألیفاتش در رشته مطالعات مربوط به پیش از اسلام شهرت جهانی دارد. آنچه درباره زرتشت، ادیان ایرانی نوشت در نهایت اتقان و اعتبارست و بهمین ملاحظات بود که دانشگاه تهران مجموعه مقالات پراکنده او را به عنوان Opera Minora در سه جلد به طبع رسانید و در دسترس است.

اما کتاب خانم مارگریت کولروت عبارت است از مقدمه‌ای در ۴۲ صفحه که هدف از تألیف را روشن می‌کند. نتیجه‌اش آنکه مؤلف براساس نقشهای سنگی در بازمانده ساختمانها و دیگر آثار شناخته عصر هخامنشی (مانند سکه‌ها) بحثی را درباره موضوع شاه و پادشاهی عنوان کرده است و فهرستی از آثار مورد نظر را بدین تفصیل معرفی کرده است:

نقوش بازارگاد، کتیبه بیستون، کتیبه مکشوفه از کانال سوئز، مجسمه داریوش